

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін, факультет № 6

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
із навчальної дисципліни «Філософія»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
053 «Психологія» (практична психологія)

Харків 2023

ПЕРЕДМОВА

Матеріали до семінарських занять з дисципліни «Філософія» обов'язкових компонент складена відповідно до освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» (практична психологія)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
30.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
25.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
29.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-гуманітарних дисциплін (протокол від 25.08.2023 р. № 9)

Розробник:

Професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, доктор філософських наук, професор Шаповал Володимир Миколайович

Рецензенти:

Професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ХНУВД, доктор філософських наук, професор Тягло О. В.

Професор кафедри культурології і медіакомунікацій Харківської державної академії культури, доктор філософських наук, професор Панков Г.Д.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни					Література, сторінки	Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття		
Семестр № 1							
Тема № 1 Філософія, її смисл і призначення у культурі.	3	1	1			1	екзамен
Тема № 2 Особливості філософії як теоретичного знання.	3	1	1			1	
Тема № 3 Філософія стародавнього Сходу	2	-	-			2	
Тема № 4 Давньогрецька філософія	4	-	2			2	
Тема № 5 Середньовічна філософія. Філософія епохи Відродження.	1	-	-			1	
Тема № 6 Проблема універсального методу та соціально-антропологічні пошуки у філософії Нового часу.	4	-	2			2	
Тема № 7 Німецька класична філософія кінця XVIII - початку XIX ст.ст.	2	-	-			2	
Тема № 8 Некласична філософія XIX - XXI ст.ст.	6	2	2			2	
Тема № 9 Українська філософія.	2	-	-			2	
Тема № 10 Метафізика і онтологія.	2	-	-			2	
Тема № 11 Основні проблеми гносеології.	4	-	2			2	
Тема № 12 Філософські проблеми наукового пізнання.	4	-	2			2	
Тема № 13 Соціальна філософія.	4	-	2			2	
Тема № 14 Філософія культури.	3	-	2			1	
Тема №15 Філософська антропологія.	4	-	2			2	
Всього:	48	4	18			26	

1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни	Література, сторінки	Вид контролю
--------------------------------	---	----------------------	--------------

	Всього	з них:						
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота		
Семестр № 1								
Тема № 1 Філософія, її смисл і призначення у культурі.	6	1	1			4		екзамен
Тема № 2 Особливості філософії як теоретичного знання.	6	1	1			4		
Тема № 3 Філософія стародавнього Сходу	4	-				4		
Тема № 4 Давньогрецька філософія	4	-				4		
Тема № 5 Середньовічна філософія. Філософія епохи Відродження.	3	-				3		
Тема № 6 Проблема універсального методу та соціально-антропологічні пошуки у філософії Нового часу.	6	-	2			4		
Тема № 7 Німецька класична філософія кінця XVIII - початку XIX ст.ст.	4	-				4		
Тема № 8 Некласична філософія XIX - XXI ст.ст.	6	-	2			4		
Тема № 9 Українська філософія.	4	-				4		
Тема № 10 Метафізика і онтологія.	3	-				3		
Тема № 11 Основні проблеми гносеології.	4	-				4		
Тема № 12 Філософські проблеми наукового пізнання.	4	-				4		
Тема № 13 Соціальна філософія.	4	-				4		
Тема № 14 Філософія культури.	4	-				4		
Тема №15 Філософська антропологія.	4	-	2			4		
Всього:	68	2	8			58		

2. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1. Філософія, її смисл і призначення в культурі.

Семінарське заняття 1. Філософія, її смисл і призначення в культурі.

Навчальна мета заняття: сформувати у студентів початкові уявлення про предмет, сутність та значення філософії як світогляду.

Час проведення: 2 год.

Навчальні питання:

1. Філософія і світогляд. Загальне і відмінне у філософії та інших типах світогляду.

2. Роль філософії в культурі.
3. Значення філософії в системі освіти майбутніх правознавців.
4. Проблема походження філософії (історико-культурні передумови).

Теми для рефератів:

Філософія як світогляд.
 Філософія у системі культури.
 Філософія і релігія.
 Філософія і наука.
 Філософія і політика.
 Філософія і мистецтво.

Література:

Першоджерела:

Рассел Б. Піднесення науки. Філософія науки. Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. Івано-Франківськ, 2018. С. 30–39.

Підручники та навчальні посібники:

Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Х.: Право, 2015. 432 с.

Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник. Харків: ХНУ ім.. Каразіна, 2010. 592 с.

Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.

Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник. 4-е вид. К.: КНТ, 2016. 396 с.

Філософія: Підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.

Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного. 8-те вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 2011.

Філософія. Навчальний посібник / І. М. Гоян, І. С. Матвієнко, С. В. Сторожук // за ред. С. В. Сторожук. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2017. 296 с.

Шепетяк Олег, Шепетяк Оксана. Філософія: Підручник. Львів: Місіонер, 2020. 784 с.

Тема № 2. Особливості філософії як теоретичного знання.

Семінарське заняття 1. Особливості філософії як теоретичного знання.

Навчальна мета заняття: сформувати у студентів початкові уявлення про предмет, сутність та значення філософії як світогляду.

Час проведення: 2 год.

Навчальні питання:

1. Структура і функції філософії.
2. Філософія як методологія.
3. Особливості філософських проблем.
4. Категоріально-понятійний апарат філософії.

Теми для рефератів:

Специфіка філософських проблем.

Поняття методу і методології.

Аристотель про подив як начало філософії.

Основні філософські категорії.

Література:

Першоджерела:

Рассел Б. Піднесення науки. Філософія науки. Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. Івано-Франківськ, 2018. С. 30–39.

Підручники та навчальні посібники:

Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Х.: Право, 2015. 432 с.

Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник. Харків: ХНУ ім.. Каразіна, 2010. 592 с.

Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.

Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник. 4-е вид. К.: КНТ, 2016. 396 с.

Філософія: Підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.

Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного. 8-те вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 2011.

Філософія. Навчальний посібник / І. М. Гоян, І. С. Матвієнко, С. В.

Сторожук // за ред. С. В. Сторожук. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2017. 296 с.

Шепетяк Олег, Шепетяк Оксана. Філософія: Підручник. Львів: Місіонер, 2020. 784 с.

Тема № 3. Філософія Стародавнього Сходу.

Семінарське заняття 1. Філософія Стародавнього Сходу.

Навчальна мета заняття: дати уявлення студентам про особливості Східного типу мислення та його відмінність від Західного філософування, про специфіку Східного погляду на філософські проблеми.

Час проведення: 2 год.

Навчальні питання:

1. Східна та західна парадигми філософствування.
2. Головні категорії та проблематика традиційних шкіл давньокитайської філософії.
3. Конфуціанство.
4. Даосизм.

Теми для рефератів:

Традиційна китайська «Книга Змін» та її філософське значення.

Поняття “дао” та його інтерпретація у давньокитайській філософії.

Філософський сенс конфуціанства.

Школа “інь-ян” давньокитайської філософії.

Філософська школа «легістів» давньокитайській філософії.

Література:

Підручники та навчальні посібники:

Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Х.: Право, 2015. 432 с.

Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.

Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник. 4-е вид. К.: КНТ, 2016. 396 с.

Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс ; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.

Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

Тема № 4. Давньогрецька філософія.

Семінарське заняття 1. Давньогрецька філософія.

Навчальна мета заняття: показати розвиток філософії у Античному світі, основні школи і проблеми, її всесвітньо-історичне значення.

Час проведення: 2 год.

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика античної філософської думки, її всесвітньо-історичне значення.
2. Давньогрецька натурфілософія.
3. Антропологічний поворот давньогрецької філософії. Софісти і Сократ.
4. Ідеалістична система Платона.
5. Аристотель – систематизатор античної філософії.

Теми для рефератів:

Від міфу до логосу: становлення давньогрецької філософської думки.
 Ідея закону (номосу) у античній філософській думці.
 Концепція людини у Платона.
 Зміст поняття справедливості у Платона.
 Аристотель про самовдосконалення та щастя.
 Вчення про державу Платона і Аристотеля.
 Філософія кініків.
 Грецький і римський стоїцизм.
 Естетичні ідеали античності.

Література:**Підручники та навчальні посібники:**

- Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Х.: Право, 2015. 432 с.
- Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.
- Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник. 4-е вид. К.: КНТ, 2016. 396 с.
- Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс ; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.
- Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

Тема № 5. Середньовічна філософія. Філософія епохи Відродження.

Семінарське заняття 1. Середньовічна філософія. Філософія епохи Відродження.

Навчальна мета заняття: Показати розвиток філософії у середньовіччі та в епоху європейського Відродження, специфіку філософських проблем цього періоду..

Час проведення: 4 год.

Навчальні питання:

1. Християнська патристика та формування засадничих ідей середньовічної філософії.
2. Вихідні ідеї середньовічної схоластики. Філософія Фоми Аквінського.
3. Загальна характеристика духовного життя Західної Європи епохи Відродження.
4. Провідні ідеї та основні представники ренесансного гуманізму.
5. Неоплатонізм та натурфілософія епохи Відродження.

Теми для рефератів по темі «Середньовічна філософія»:

Зміна світоглядних орієнтирів при переході від античності до середньовіччя.

Західна та східна патристика: порівняльний аналіз.

Вплив ідей візантійської патристики на формування філософської культури Київської Русі.

Провідні ідеї розвиненої схоластики.

Вчення Фоми Аквінського про свободу волі.

Література

Підручники та навчальні посібники:

Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків: Право, 2015. 432 с.

Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.

Філософія: Підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс ; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.

Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного. 8-те вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 2011.

Теми для рефератів по темі «Філософія епохи Відродження»:

Вихідні ідеї філософії гуманізму та їх світоглядне значення.

Ренесансний неоплатонізм та натурфілософія.

Роль філософії Відродження у формуванні європейської науки.

Історична роль епохи Відродження у розвитку європейської культури.

Література

Підручники та навчальні посібники:

Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків: Право, 2015. 432 с.

Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.

Філософія: Підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.

Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного. 8-те вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 2011.

Тема № 6. Проблема універсального методу в новоєвропейській філософії та соціально-антропологічні студії філософії Нового часу.

Семінарське заняття 1. Проблема універсального методу в новоєвропейській філософії та соціально-антропологічні студії філософії Нового часу.

Навчальна мета заняття: розкрити зміст змін, що відбувалися у філософії Нового часу, взаємовідносини філософії і науки, нові шляхи розвитку філософської думки.

Час проведення: 2 год.

Навчальні питання:

1. Особливості духовних процесів в європейській культурі Нового часу.
2. Емпіризм Ф. Бекона. Новий органон пізнання.
3. Раціоналізм Р. Декарта. Правила для керівництва розуму.
4. Концепція людини в раціоналістичній традиції (Б.Спіноза, Г.В. Лейбніц)
5. Поняття природного права та теорія суспільного договору (Т. Гоббс, Дж. Локк)

Теми для рефератів:

Проблемне поле європейської філософії у Новий час.

Роль Ф. Бекона та Р. Декарта у розробці ідейних засад класичної філософії та науки.

Тема пізнання у філософії Нового часу.

Філософія Спінози: загальна характеристика.

Філософсько-правові погляди Т. Гоббса та Дж. Локка.

Вчення про природне право Г. Гроція.

Вчення Б. Паскаля про людину.

Література:

Першоджерела:

Локк Дж. Опыт о человеческом разумении. Філософія науки. Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2 Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С.Івано-Франківськ, 2018. С. 50–77.

Додаткова література:

"Медитації" Декарта у дзеркалі сучасних тлумачень: Жан-Марі Бейсад, Жан-Люк Марйон, Кім Сан Он-Ван-Кун : [збірка] : пер. з фр. і лат. / уклад. О. Хома ; [відп. ред. С. В. Пролєєв ; літ. ред. Л. Лисенко]. Київ : Дух і Літера, 2014. 368 с.

Підручники та навчальні посібники:

Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Х.: Право, 2015. 432 с.

Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.

Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник. 4-е вид. К.: КНТ, 2016. 396 с.

Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс ; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.

Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного. 8-те вид., випр. і доп. К., 2011.

Тема № 7. Німецька класична філософія.

Семінарське заняття 1. Німецька класична філософія

Навчальна мета заняття: ознайомити студентів з найбільш значними здобутками німецького класичного ідеалізму кінця XVIII - початку XIX ст. та показати його роль у світовій філософії

Час проведення: 2 год.

Навчальні питання:

1. Коперніканський переворот, здійснений у філософії Кантом.
2. Практична філософія Канта.
3. Філософська система Гегеля.
4. Філософія права Гегеля.

Теми для рефератів:

Кант про взаємозв'язок моралі і права.

Погляди І.Канта на природу людини.

Філософське розуміння свободи у творах І.Фіхте.

Трансцендентальний ідеалізм Ф. Шеллінга.

Філософія права Г. Гегеля.

Спадщина німецького ідеалізму на теренах сучасності.

Література:

Першоджерела:

Гегель Г.В.Ф. Наука логіки. Філософія науки. Навчальний посібник. 2-е вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні

матеріали

/ Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. Івано-Франківськ, 2018. С. 77–89.

Додаткова література:

Німецька філософія Нового часу: Просвітництво, Кант і рецесія критицизму : підруч . для студентів вищ . навч . закл . / Д. Є. Прокопов ; М-во освіти і науки України ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київ. ун-т, 2013. 895 с.

Підручники та навчальні посібники:

Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Х.: Право, 2015. 432 с.

Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник. 4-е вид. К.: КНТ, 2016. 396 с.

Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс ; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.

Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

Тема № 8. Некласична філософія XIX - XXI ст. (основні напрямки).

Семінарське заняття 1. Некласична філософія XIX - XXI ст. (основні напрямки). Філософія, її смисл і призначення в культурі

Навчальна мета заняття: ознайомити студентів з найбільш важливими здобутками неklasичної філософії та її значенням у сучасному суспільно-політичному житті.

Час проведення: 2 год.

Навчальні питання:

1. Позитивізм і неопозитивізм.
2. Філософський ірраціоналізм А.Шопенгауера та Ф.Ніцше.
3. Марксизм та неомарксизм.
4. Екзистенціалізм.
5. Ситуація постмодерну наприкінці XX – на початку XXI ст.

Теми для рефератів:

А. Шопенгауер як попередник філософії життя.

Філософія Ф. Ніцше.

Розвиток науки у XIX ст. та позитивна філософія О. Конта.

Е. Мах і Р. Авенаріус і розвиток позитивної філософії на початку XX ст.

Філософська концепція К. Поппера.

К. Ясперс і поняття «філософської віри».

Проблема буття та часу у філософії М. Хайдеггера.

Поняття свободи в екзистенціальній філософії Ж.-П. Сартра.
Людина бунту у філософії А. Камю.

Література:

Першоджерела:

Ніцше Ф. Так мовив Заратустра. Книжка для всіх і ні для кого. Переклад з німецької: Ганна Савченко. Харків: Фоліо. 2019. 256 с.

Додаткова література:

Філософія науки та інноваційного розвитку: В 2-х ч. / За ред. Л.А.Чекаля. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2013.

Підручники та навчальні посібники:

Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Х.: Право, 2015. 432 с.

Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.

Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник. 4-е вид. К.: КНТ, 2016. 396 с.

Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.

Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного. 8-те вид., випр. і доп. К., 2011.

Тема № 9. Українська філософія.

Семінарське заняття 1. Українська філософія.

Навчальна мета заняття: показати розвиток та з найбільш значні здобутки української філософії XI - XX ст.ст., її роль у розвитку української культури.

Час проведення: 2 год.

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика розвитку філософії в Україні.
2. Києво-Могилянська Академія. Філософська творчість Г.Сковороди.
3. Розвиток академічної філософії в Україні в XIX ст. П.Д.Юркевич.
4. Філософські ідеї у творчості діячів української культури (Т.Г. Шевченко, І.Я. Франко, Б.О. Кістяківський, М.С. Грушевський, В.І. Вернадський).

Теми для рефератів:

Філософська думка Київської Русі та давньоруська духовність.

Україна та Західна Європа XVI-XVII ст.: вплив їх зв'язків на розвиток філософії.

Філософія у Києво-Могилянській академії.

Життя і філософська творчість Г.С. Сковороди.
 Філософія у Харківському університеті.
 Філософсько-світоглядні ідеї В.І. Вернадського.
 Розвиток філософії в українській діаспорі у XX ст.
 Філософія в Україні у радянські часи.

Література

Підручники та навчальні посібники:

Гринів О. Історія філософії. Курс лекцій для аспірантів. Львів, 2015. 559с.
 Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.
 Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного. 8-те вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 2011.

Тема № 10. Метафізика і онтологія

Семінарське заняття 1. Метафізика і онтологія

Навчальна мета заняття: сформувати у студентів уявлення про сутність онтологічної проблематики, місце і роль метафізики у системі філософського знання

Час проведення: 2 год..

Навчальні питання:

1. Походження терміну «метафізика» та його філософський зміст. Розвиток метафізики в античній філософії.
2. Переворот у поглядах на метафізику після І. Канта. Доля метафізики у XX ст.
3. Буття як одна з головних категорій філософії. Західна та східна парадигми буття. Рівні буття. Буття та небуття.
4. Основні концепції матерії. Простір і час, основні концепції їх розуміння. Атрибути матерії. Поняття руху і розвитку.

Теми для рефератів:

Історичні типи метафізики.
 Аристотель про завдання першої філософії або метафізики.
 Метафізичні системи Нового часу.
 Зміна парадигм метафізики у XX ст.
 Головні проблеми сучасної метафізики.
 Проблема буття та небуття в філософії XX ст.

Література:

Підручники та навчальні посібники:

Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Х.: Право, 2015. 432 с.
 Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник. Харків: ХНУ ім.. Каразіна, 2010. 592 с.

- Уёмов Л.И. Метафизика. Учебное пособие. Одесса: Астропринт, 2010. 260 с.
- Філософія: Підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищю. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.
- Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.
- Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.
- Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного. 8-те вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 2011.

Тема № 11. Основні проблеми гносеології.

Семінарське заняття 1. Основні проблеми гносеології.

Навчальна мета заняття: ознайомити студентів з основними проблемами гносеології та показати значення їх розуміння для розвитку сучасної науки та суспільного життя

Час проведення: 1 год.

Навчальні питання:

1. Головне питання гносеології. Пізнання як суб'єкт-об'єктне відношення.
2. Проблема істини та основні концепції істини.

Теми для рефератів:

Агностицизм і скептицизм у гносеології.
Знання та пізнання.
Роль інтуїції у пізнанні.
Суб'єкт та об'єкт пізнання.
Поняття істини та його еволюція в історії філософії і культури.
Істина у філософії, науці й праві.

Література:

Першоджерела:

Локк Дж. Опыт о человеческом разумении. Філософія науки. Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2 Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С.Івано-Франківськ, 2018. С. 50–77.

Підручники та навчальні посібники:

Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Х.: Право, 2015. 432 с.

Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник. Харків: ХНУ ім.. Каразіна, 2010. 592 с.

Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.

Філософія: Підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.

Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного. 8-те вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 2011.

Тема № 12. Філософські проблеми наукового пізнання.

Семінарське заняття 1. Філософські проблеми наукового пізнання.

Навчальна мета заняття: дати уявлення студентам про основні проблеми наукового пізнання та їх роль у розвитку сучасної науки

Час проведення: 1 год.

Навчальні питання:

1. Специфіка наукового пізнання. Проблема демаркації наукового пізнання. Принцип верифікації та принцип фальсифікації.
2. Класичний та некласичний образ науки.

Теми для рефератів:

Основні проблеми сучасної філософії науки.

Наукове пізнання як вид духовної діяльності.

Специфіка наукового пізнання. Форми й методи наукового пізнання.

Буденне та наукове пізнання: сфери перетину у житті людини.

Концепція розвитку науки Т. Куна.

Класична, некласична та посткласична картини світу.

Література:

Підручники та навчальні посібники:

Філософія науки. Навчальний посібник / Сторожук С. В., Гоян І. М., Данилова Т. В., Матвієнко І. С. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. Москва: 2017. 588с.

Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. Київ : Київський університет, 2018. 255 с

Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків: Право, 2015. 432 с.

Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник. Харків: ХНУ ім.. Каразіна, 2010. 592 с.

Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.

Філософія: Підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп.

Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.

Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного. 8-те вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 2011.

Тема № 13. Соціальна філософія

Семінарське заняття 1. Основні проблеми соціальної філософії

Навчальна мета заняття: показати студентам головні проблеми сучасного суспільного життя, можливі шляхи їх розв'язання, перспективи розвитку людської цивілізації

Час проведення: 1 год.

Навчальні питання:

1. Поняття суспільства, його структура, основні сфери суспільного життя.
2. Перспективи людства та глобальні проблеми сучасності.

Теми для рефератів:

Філософія XX ст. про сутність суспільства.

Інформаційно-технічне суспільство і тенденції його розвитку.

Феномен влади у сучасному суспільстві.

Проблема періодизації і сенсу історії.

Історична необхідність і свобода в історії.

Література:

Першоджерела:

Фромм Е. Втеча від свободи / Пер. з англ. М. Яковлев. Харків: «КСД», 2019. 288 с.

Хантингтон С. Столкновение цивилизаций и преобразование мирового порядка. Філософія науки. Навчальний посібник. 2-е вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. Івано-Франківськ, 2018. С. 391–446.

Додаткова

Гаврилишин Богдан. До ефективних суспільств. Дороговкази в майбутнє. Київ: Пульсари, 2013.

Мілліс Пол; Шлютер Майкл. Посткапіталізм: Переосмислення економіки. Київ: Наш Формат, 2019.

Сміт Адам. Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй. Київ: Наш Формат, 2018.

Підручники та навчальні посібники:

Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків: Право, 2015. 432 с.

Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник. Харків: ХНУ ім.. Каразіна, 2010. 592 с.

Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.

Філософія: Підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.

Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного. 8-те вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 2011.

Тема № 14. Філософія культури.

Семінарське заняття 1. Філософія культури.

Навчальна мета заняття: дати уявлення студентам про основні питання філософії культури, роль і значення культури у сучасному світі

Час проведення: 2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття культури, дилема природного та культурного. Інтенсивне визначення культури як міри людського в людині.
2. Аксіологічний фундамент культури. Поняття цінності.
3. Загальнолюдське, групове та індивідуальне в культурі. Національна культура. Культура і цивілізація.

Теми для рефератів:

Філософське розуміння культури.

Соціальні функції культури.

Єдність і різноманітність культур.

Українська духовна культура: національне та загальнолюдське.

Проблеми українського національного відродження і культура.

Література:

Першоджерела:

Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. Філософія науки. Навчальний посібник. 2-ге вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. Івано-Франківськ, 2018. С. 246–265.

Додаткова

Культурологія: енциклопедичний словник / М-во освіти і науки України,

Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ; за ред. В. П. Мельника. Львів: Вид-во ЛНУ, 2013. 508 с.

Підручники та навчальні посібники:

Філософія культури : підручник / Ю. О. Шабанова. Дніпро: ЛІРА, 2019. 240 с.

Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Х.: Право, 2015. 432 с.

Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник. Харків: ХНУ ім.. Каразіна, 2010. 592 с.

Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.

Філософія: Підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс ; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.

Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного. 8-те вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 2011.

Тема № 15. Філософська антропологія.

Семінарське заняття 1. Філософська антропологія.

Навчальна мета заняття: сформувати у студентам розуміння основних проблем філософської антропології, ознайомити з основними концепціями про місце і роль людини у всесвіті.

Час проведення: 2 год.

Навчальні питання:

1. Природознавче та філософське розуміння людини. Проблема антропосоціогенезу.
2. Питання про свободу та необхідність в людській діяльності. Проблема сенсу людського існування.
3. Експлікація понять «людина», «індивід», «особа», «особистість», «індивідуальність».
4. Філософсько-антропологічні концепції XX– XXI ст. ст.

Теми для рефератів:

Сутність гуманістичного підходу до особистості.

Антична та новітня філософія про сутність людини: порівняльний аналіз.

Людина в російській релігійній філософії.

Діяльність як суттєва риса особистості.

М. Шелер – засновник сучасної філософської антропології.

М.О. Бердяєв про призначення людини.

Філософські проблеми особистості у ХХІ ст.

Література:

Першоджерела:

Бергсон А. Творческая эволюция. Філософія науки. Навчальний посібник. 2-е вид., виправлене та доповнене у двох частинах. Частина 2. Хрестоматійні матеріали / Сторожук С.В., Гоян І.М., Данилова Т.В., Матвієнко І.С. Івано-Франківськ, 2018. С.133–175.

Фромм Е. Мати чи бути / Пер. з нім. О. Михайлова і А. Буряк. Київ: Український письменник, 2010. 222 с.

Фромм Е. Мистецтво любові / Пер. з англ. В. І. Кучменко. Харків: «КСД», 2017. 192 с.

Підручники та навчальні посібники:

Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків: Право, 2015. 432 с.

Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник. Харків: ХНУ ім.. Каразіна, 2010. 592 с.

Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.

Філософія: Підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.

Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф.Надольного. 8-те вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 2011.

3. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків: Право, 2015. 432 с.

2. Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник. Харків: ХНУ ім.. Каразіна, 2010. 592 с.

3. Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.

4. Філософія: Підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-е, перероб. і доп. Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

5. Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.

6. Філософія: Навчальний посібник / Ю.В. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. Київ: КНЕУ, 2019. 368 с.
7. Філософія. Навчальний посібник / І. М. Гоян, І. С. Матвієнко, С. В. Сторожук // за ред. С. В. Сторожук. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2017. 296 с.
8. Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф. Надольного. 8-е вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 2011.
9. Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.
10. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник. 4-е вид. Київ: КНТ, 2016. 396 с.
11. Шепетяк Олег, Шепетяк Оксана. Філософія: Підручник. Львів: Місіонер, 2020. 784 с.

Інформаційні ресурси Інтернет

1. Філософія без кордонів: першоджерела філософської літератури <http://platonanet.org.ua>
2. Електронна бібліотека “psylib” (психологія, філософія, релігія, культурологія, методологія та ін.) <http://www.psylib.kiev.ua>
3. Бібліотека соціологічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/index.phtml>
4. Веб-сторінка д.філос.н., завідувача відділу філософії культури, етики та естетики Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України Євгена Бистрицького <http://www.bystrytsky.org>
5. Сайт видавництва “Свічадо” (Історія релігії, переклади Отців Церкви, християнська художня література, богословська та богослужбова література, філософія, психологія, етика та ін.) <http://www.svichado.com>
6. Портал філософської та релігієзнавчої літератури <http://tureligious.com.ua>
7. Інтернет-версія культурологічного часопису “І” <http://www.ji.lviv.ua/index.ht>
8. Бібліотека «Гумер» широкий вибір літератури з гуманітарних наук https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/index_philos.php
9. Філософська енциклопедія Стенфордського університету (англійською мовою) <http://plato.stanford.edu>